

Gerdien Rots, wethouder Gemeente Zwolle (o.a. Ruimtelijke Ordening, Omgevingswet en Groen/blauwstructuur) en lid van het Bestuurlijk Overleg Water namens de VNG.

'Inzet gemeenten cruciaal voor toekomst- bestendige waterketen'

Wat is de rol van de gemeenten bij de zorgplicht voor de drinkwatervoorziening, zoals die wordt genoemd in onder andere de Ontwerp Nota Ruimte? Welke issues spelen er in de ruimtelijke ordening die van belang zijn voor het veiligstellen van de drinkwatervoorziening op korte en langere termijn?

Dat er altijd water uit de kraan komt lijkt vanzelfsprekend, maar dat dreigt steeds minder het geval te zijn. De beschikbaarheid, benutbaarheid en kwaliteit van drinkwaterbronnen (grond- en oppervlaktewater) staan steeds meer onder druk. Door toename van de bevolking, nieuwe woningen en economische groei stijgt de vraag naar drinkwater. Snelle actie van alle betrokken partijen – in het bijzonder provincies, gemeenten en Rijk – is nodig, vooral in regio's waar op korte of langere termijn knelpunten dreigen.

Klimaatverandering, woningbouw, bodemdaling en waterkwaliteit vereisen een integrale aanpak die leidend is in gemeentelijk beleid. De recente Visie, Strategie en Uitvoeringsagenda Waterketen 2050 stimuleert gemeenten om water te zien als drijvende kracht achter duurzame ontwikkeling. Dit vraagt om strategische plannen die bijdragen aan klimaatdoelen, biodiversiteit en waterveiligheid, zoals regenwateropslag, groenere wijken en robuustere waternetwerken.

Bovenaan het lijstje van vijf grote waterketenopgaven in de Visie Waterketen 2050 staat: 'Altijd voldoende drinkwater blijven leveren'. Dit breed gedragen visiedocument, opgesteld door VNG, IPO, Ministerie van IenW, UvW, Rioned en Vewin, benadrukt de cruciale rol van gemeenten om te komen tot een robuuste, duurzame en toekomstbestendige waterketen in Nederland.

Ontwerp Nota Ruimte

Goede waterkwaliteit en voldoende drinkwater zijn ook opgenomen in de Ontwerp Nota Ruimte, als een van de nationale belangen voor het ruimtelijk beleid. Daarnaast wordt benadrukt dat provincies en gemeenten bij verstedelijking, woningbouw- en gebiedsplannen tijdig aandacht moeten hebben voor de beschikbaarheid van voldoende drinkwater. Verder is in de Nota opgenomen dat de grondwaterkwaliteit verbeterd moet worden en dat grondwater dat bestemd is voor drinkwaterproductie, beschermd moet worden. Ook wordt benoemd dat verdere aanwijzing en ontwikkeling van drinkwaterbronnen noodzakelijk zijn.

Gerdien Rots is als wethouder van de Gemeente Zwolle (onder andere Ruimtelijke Ordening, Omgevingswet en Groen/blauwstructuur) lid van het Bestuurlijk Overleg Water namens de VNG. *Welke rol spelen gemeenten bij de zorgplicht voor drinkwatervoorziening en wat vraagt het van de samenwerking tussen Rijk, provincies en gemeenten om tijdig voldoende winvergunningen te realiseren?*

Rots: 'Alle opgaven komen samen in de ruimte. En ruimtelijke keuzes worden bij uitstek op gemeentelijk niveau gemaakt. Daarbij mag drinkwater nooit een sluitpost zijn! Dat geldt bij het voorzien in voldoende beschikbaarheid en bescherming van drinkwaterbronnen, in voldoende ruimte voor (nieuwe) drinkwaterproductielocaties en in de mogelijkheid om de benodigde transportinfrastructuur te realiseren.'

'Alles overziend kan ik wel zeggen dat het drinkwaterbelang in gemeenteland aardig op de radar begint te komen. We komen uit een tijd waarin het volstrekt normaal was dat we altijd over voldoende water beschikten, en dat beeld begint te kantelen. Maar in de veelheid van taken die op het bordje liggen van de gemeenten, kan ik me voorstellen dat drinkwater nog niet bij alle gemeenten even stevig op het netvlies staat. Dus daar hebben we nog wel het nodige te doen.'

Knelpunten bij vergunningverlening

Voor het veiligstellen van de toekomstige openbare drinkwatervoorziening zijn scherpe keuzes nodig in het ruimtelijk beleid van alle overheden. Alle drinkwaterbedrijven hebben vóór 2030 extra productiecapaciteit nodig, in een aantal gevallen al nu of op zeer korte termijn. Het is niet zeker dat dit tijdig lukt. Integendeel, drinkwaterbedrijven lopen tegen steeds meer juridische en bestuurlijke belemmeringen aan bij de vergunningverlening. Omdat de openbare drinkwatervoorziening een dwingende reden van groot openbaar belang is, heeft dit een duidelijke plek en prioriteit in de Nota Ruimte.

Rots: 'De lange doorlooptrajecten van vergunningen zijn inderdaad een herkenbaar knelpunt: dat zal echt sneller moeten. Gemeenten moeten veel belangen afwegen en willen dat ook allemaal goed doen, dus daar is enige tijd voor nodig. En niet alle gemeenten hebben voldoende gekwalificeerde mensen in huis om deze complexe trajecten sneller te kunnen uitvoeren.'

'Drinkwater
mag nooit een
sluitpost
zijn!'

Gerdien Rots, wethouder gemeente Zwolle.

Gezamenlijke verantwoordelijkheid

‘Daarbij zijn bij dit soort trajecten meerdere partijen betrokken. Naast de gemeenten zijn dat ook de provincies, de waterschappen en de drinkwaterbedrijven zelf. Het traject start met een groslijst van potentiële locaties die de drinkwaterbedrijven opstellen. In gezamenlijkheid bekijken we vervolgens wat de mogelijkheden en onmogelijkheden zijn op de verschillende locaties. Als gemeenten kunnen we zo’n traject wel meer parallel proberen te plannen met bijvoorbeeld de ontwikkeling van woonwijken, waardoor wellicht tijdswinst is te behalen. De ervaring leert wel dat hoe beter je dit met z’n allen aan de voorzijde in gezamenlijkheid regelt, des te vloeiender en efficiënter het proces kan verlopen.’

Functiecombinaties

‘Wat daarbij ook kan helpen, is het zoeken naar functiecombinaties. Een voorbeeld hier in Zwolle is een locatie voor grondwaterwinning, waar we ook natuur gaan ontwikkelen en een bijzondere extensieve woonvorm willen realiseren. Door verschillende opgaven in de schaarse ruimte bij elkaar te brengen, creëer je een win-winsituatie voor meerdere belangen.’

‘Drinkwater-
belang aan de
voorzijde van
ruimtelijke
ordening
meenemen’

Rots: ‘De ontwerp Nota Ruimte benadrukt nog eens het belang van drinkwater in de schaarse ruimte en dat is goed. We zullen – nog meer dan al gebeurt – aan de voorzijde van ruimtelijke ontwikkelingen rekening moeten houden met de aanwezigheid van mogelijke drinkwaterbronnen en ruimte voor productielocaties en het drinkwaternetwerk. Dus is er een drinkwaterbron in de buurt van die geplande woonwijk of is er ruimte en capaciteit om water van elders aan te voeren? Tegelijkertijd moeten gemeenten dat soort vragen ook beantwoorden vanuit allerlei andere disciplines, zoals energie, waterveiligheid, mobiliteit, bedrijven, scholen, enzovoort. Dus dat blijft een complexe belangenafweging. Maar we zijn nu wel aangeland in een situatie waarin dat drinkwaterbelang vaker en zwaarder moet worden meegewogen. Dat urgentiebesef is er inmiddels wel bij veel gemeenten.’

Ruimtelijke ordening

‘De aanwezigheid van water is voor veel bedrijven een onderdeel van de vestigingskeuze. Maar andersom kunnen wij er als gemeenten bij ons vestigingsbeleid rekening mee houden dat we geen waterintensieve bedrijvigheid plannen op plekken waar nu al een watertekort is. En we kunnen bij de ruimtelijke ordening ook wel wat gedifferentieerder kijken naar welke soort water je waarvoor gebruikt. Vanuit het oogpunt van volksgezondheid is drinkwaterkwaliteit natuurlijk essentieel voor consumptie. Maar niet voor elke bedrijfstoepassing is drinkwaterkwaliteit nodig. Soms kan bijvoorbeeld een andere bron, zoals regenwater, oppervlaktewater of zelfs effluent van een rioolwaterzuiveringsinstallatie een alternatief zijn. Maar dan zullen wij wederom aan de voorkant al rekening moeten houden met faciliteiten en ruimte voor de opvang, zuivering en infiltratie van dat alternatieve water.’

Grijs water

‘En zelfs in huis kunnen zaken zoals toilet doorspoelen of kleding wassen best met een mindere kwaliteit water, zoals ook in landen om ons heen al gebeurt. Ik weet dat er in het verleden pilots zijn uitgevoerd met grijs water die niet erg succesvol waren. Maar inmiddels is de situatie zó veranderd dat het mij gerechtvaardigd lijkt om ook hier weer eens constructief naar te kijken. Als je dat aan de voorzijde doet, dus bij het ontwerpen van nieuwe wijken, kan dit integraal en efficiënt gebeuren, samen met andere waterketenpartners zoals de waterschappen, de drinkwaterbedrijven, de provincies en het Rijk.’

‘Ook hier is het zaak om in de ruimtelijke ordening altijd naar functiecombinaties te zoeken, bijvoorbeeld door de renovatie van bestaande of de bouw van nieuwe woningen en bedrijfsruimten te combineren met klimaatadaptieve inrichting van de openbare ruimte, met meer groen, meer biodiversiteit en de aanpak van hittestress. Uiteindelijk willen we de sponswerking van de bodem vergroten, om neerslag langer vast te houden in het gebied, te bergen in oppervlaktewater of te laten inzakken in de bodem. Als dat op grote schaal gaat lukken, kan dat ook positieve effecten hebben op de aanvulling van het oppervlakte- en grondwater als bronnen voor de drinkwaterproductie.’